

Nr 104.

Av herr **Hellberg m. fl.**, *angående vissa ändringar i och tillägg till lagen om medling i arbetstvister.*

Under en lång följd av år hava i vårt land förhållandena mellan arbetsgivare och arbetare ingalunda gestaltat sig så, som ur nationalekonomisk och social synpunkt varit önskvärt. Den arbetsfred, som är ett oundgängligt villkor för näringslivets bestånd och utveckling, har i hög grad saknats. Öppna konflikter hava tid efter annan förekommit, vilka medfört betydande förluster icke allenast för de stridande parterna själva utan jämväl — och stundom i främsta rummet — för landet i dess helhet. Den officiella statistiken upplyser, att under åren 1921 och 1922 genom arbetskonflikter gått förlorade respektive 2,663,313 och 2,674,580 arbetsdagar. För år 1923 visar en preliminär beräkning, att antalet överstigit sex miljoner. Om arbetarnas inkomst i medeltal endast beräknas till 6 kr. per dag, blir det en förlust för arbetarna av 36 miljoner ensamt under sistlidet år. Förlusterna för produktionen kunna icke beräknas. Att de varit betydande, kan envar lätt inse.

Det synes oss uppenbart, att samhället icke kan stillatigande åse en sådan fortgående ökning av arbetskonflikternas omfattning och därav vållade skador. Väl torde det vara uppenbart, att bestående fred på arbetsmarknaden icke kan ernås genom statligt ingripande, av ett eller annat slag, vid hävande av arbetskonflikter. Ett mera permanent fredstillstånd kan icke väntas inträda, innan förutsättningarna skapats för en ökad insikt hos parterna själva om deras naturliga intressegemenskap samt därpå grundats en ordnad samverkan emellan dem rörande arbetets villkor. Hela denna fråga, som innefattar ett vidlyftigt komplex av skilda spörsmål, är av största vikt och kräver statsmakternas oavlätliga uppmärksamhet.

Emellertid är arbetsfredens bevarande av den vikt, att man icke bör underlåta att vidtaga de åtgärder, som omedelbart kunna sättas i verket för att förebygga arbetskonflikter jämväl med fullföljande av den väg, som anvisats av nu gällande lagstiftning.

Åtgärder från det allmännas sida i syfte att främja arbetsfred hava icke saknats i vårt land. År 1906 tillkom lagen om medling i arbetstvister. De erfarenheter, som vunnos vid lagens tillämpning, föranledde snart en del förslag om ändringar och kompletteringar av densamma. Vid 1910 och 1911 års riksdagar framställdes sålunda i samband med omfattande lagförslag angående vissa andra åtgärder till arbetsfredens tryggande även ändringsförslag i fråga

om medlingsförfarandet, vilka emellertid förkastades. I ett av socialstyrelsen år 1916 avgivet utlåtande med förslag till åtgärder i syfte att på ett verksamt sätt befrämja arbetsfreden ingingo ävenledes bestämmelser om medlingsmyndigheter och deras verksamhet, vilka väsentligen anslöto sig till 1906 års lag och voro avsedda att ersätta densamma. Socialstyrelsens förslag i denna del lades sedermera till grund för en kungl. proposition till 1920 års riksdag med förslag till ny lag om medling i arbetstvister, vilken med smärre ändringar antogs av riksdagen och trädde i kraft den 1 juli 1920. Samtidigt antogos tvenne lagar om central skiljenämnd för vissa arbetstvister och om särskilda skiljedomare i arbetstvister.

Genom dessa lagar har den svenska lagstiftningen till främjande av arbetsfreden erhållit en betydelsefull utveckling. De hava också visat sig vara ägnade att verksamt tjäna sitt ändamål. Men de hava dock icke varit tillfyllest. Arbetsfreden i landet har som redan nämnts under den tid, som gått efter lagarnas ikraftträdande, flerfaldiga gånger störts av mycket omfattande och långvariga arbetsinställelser. Detta måste anses särskilt orimligt i en tid, då näringslivet på grund av ekonomiska och andra förhållanden ute i världen ändock har att kämpa med de största svårigheter. Den erfarenhet man sålunda vunnit om den befintliga lagstiftningens otillräcklighet manar till försök att förbättra densamma i avsikt att på denna väg alltmer närma sig det mål, som i samhällets intresse måste uppställas: arbetsfredens tryggnad. Det synes oss vara statsmakternas oavvisliga plikt att ingripa till vinnande av detta mål, även om härigenom de närmast berörda parternas handlingsfrihet i någon mån skulle beskäras.

De önskemål, som kunna ställas på lagstiftningen i detta hänseende, äro otvivelaktigt ingalunda lätta att ernå. Erfarenheten har visat, att lagstiftaren här rör sig på ett synnerligen ömtåligt område. Insikten härom manar att gå fram med varsamhet och tillse, att lagstiftningen icke kommer att innebära ett partitagande i striderna på arbetsmarknaden eller vålla intrång i parternas berättigade intressen. Långt gående ändringar i gällande lagstiftning, exempelvis införande av obligatoriskt skiljedomsförfarande i intressetvister med förbud mot arbetsnedläggelse — en anordning, som otvivelaktigt under vissa förutsättningar kan anses berättigad ur samhällssynpunkt, som tillämpats i vissa främmande länder, och som tidigare ifrågasatts även i vårt land — synes oss sålunda icke nu böra ifrågakomma. Erfarenheterna från utlandet om verkningarna av ett sådant institut tala icke för dess tillämpning i större utsträckning, och det bestämda motstånd, som denna tanke rönt från såväl arbetsgivare- som arbetarhåll i vårt land, ådagalägger, att en tillfredsställande lösning icke, åtminstone för närvarande, skulle vinnas på denna väg. Däremot synes oss tiden vara inne att söka med komplettering av nu gällande lagstiftning — men givetvis under fasthållande av de huvudgrunder, på vilka denna är uppbyggd — få fram mera effektiva åtgärder till förebyggande av arbetskonflikter.

I 1920 års medlingslag infördes föreskrift, att tvistande parter äro skyldiga att efterkomma förlikningsmans kallelse till medlingssammanträde. Det torde också numera jämförelsevis sällan inträffa, att part vägrar hörsamma sådan

Medlings-
lagen.

Skyldighet
att förhandla.

kallelse. Emellertid har det — bland annat i en omfattande arbetskonflikt under sistlidna år — hänt, att part väl infunnit sig på kallelse av medlingsmyndigheten men vägrat att inför denna upptaga förhandlingar med motparten, och att igångsatt medlingsförsök av sådan orsak omöjliggjordes. Till förhindrande härav torde gällande lagbestämmelse lämpligen böra kompletteras med föreskrift, att tvistande part har skyldighet att inför förlikningsman träda i förhandling angående tvistefrågan med motparten. Med hänsyn till att återopade fall ytterst sällan förekommit, torde införande härav i stort sett icke innebära någon ändring i nuvarande förhållanden. Ej heller synes genom ett sådant stadgande något obilligt anspråk ställas på parterna.

I vissa fall lär tvekan ha uppstått, huruvida medlingslagen är tillämplig inom arbetsområden, där kollektiva avtal icke förefinnas. Ett förtydligande för undvikande av missförstånd i denna del torde sålunda böra göras.

Av största betydelse för en fredlig lösning av arbetstvister är givetvis, att nödigt rådrum beredes såväl parterna som vederbörande medlingsmyndighet att på förhandlingsvägen söka utjämna uppkomna meningsskiljaktigheter. Enligt den rättspraxis, som utbildat sig på detta område, torde i regel en part, som ämnar tillgripa stridsåtgärd, lämna meddelande till motsidan någon tid, innan åtgärden verkställs. Tidsfristen synes emellertid ofta vara alltför kort för att allvarliga försök till fredlig uppgörelse skola medhinnas, stundom iakttages den ej alls, och vederbörande förlikningsman erhåller i många fall icke kännedom om tvisten, förrän arbetsnedläggelse är förhanden. Av förlikningsmännens rapporter framgår, att förhandlingarna inför dem i de flesta konflikter kommit till stånd, först sedan arbetsinställelse utbrutit eller så sent, att öppen konflikt på denna grund icke kunnat förebyggas. För avlägsnande av sådana olägenheter torde i medlingslagen böra upptagas bestämmelse av innebörd, att arbetsinställelse eller därmed jämförlig åtgärd icke må vidtagas utan att underrättelse därom inom viss tid — förslagsvis 10 dagar — lämnats motparten och vederbörande förlikningsman eller socialstyrelsen. Stadgande av denna innebörd — om s. k. varseltid — förekommer i vissa främmande länder och synes ha främjat lösning av tvister på fredlig väg, utan att det för parterna behövt kännas såsom ett oskäligt intrång i deras handlingsfrihet.

Lagens tillämplighetsområde.

Varsel-tid.

Under de senaste åren ha gång efter annan inträffat arbetskonflikter på områden, som äro särskilt betydelsefulla för samhällsfunktionernas fortgång. Även ha förekommit arbetsinställelser på områden, där i första rummet enskilda intressen synas stå på spel, men där striderna tagit en sådan omfattning, att de äventyrat hela näringsgrenars bestånd och hotat betydande samhällsintressen. I sådana utomordentliga fall kan det icke bestridas, att samhället äger rätt och plikt att vidtaga särskilda åtgärder för avvärjande av arbetsinställelse.

Allmänfarliga och därmed jämförliga arbetsinställelser.

Det principiellt berättigade i ett dylik statsingripande har nyligen från riksdagens sida erkänts genom dess år 1921, i anledning av väckta motioner, beslutade skrivelse till Kungl. Maj:t, varigenom utredning i ämnet äskats. Sådan utredning har ock igångsatts, men är numera vilande. Åtskilligt material har härunder insamlats, men det närmare bearbetandet av detta har icke medhunnits, innan arbetet avbröts.

Läget är emellertid sådant, att vissa fredstiftande åtgärder även på detta område torde omedelbart böra vidtagas av statsmakterna. Vi vilja angiva några synpunkter, som synas oss kunna tjäna som riktlinjer härför.

Innan en konflikt av ovan antydda, svårartade beskaffenhet utbryter, bör det beredas samhället tillfälle att på ett mera påtagligt sätt, än som nu är möjligt, hävda det allmännas intresse i förhållande till de stridande parterna och att efter en prövning av stridsfrågorna få göra sin mening gällande. Visserligen kan det sägas, att samhället redan nu i förlikningsinstitutionen har möjlighet att starkt påverka parternas ståndpunkter. Men förlikningsmännens uppgift och ställning är av sådan natur — och bör enligt vår mening bibehållas därvid — att de, även där en prövning kan förekomma, i vad mån parternas krav med hänsyn till givna förhållanden äro skäligen, dock icke i regel kunna inför allmänheten framträda och hävda en viss ståndpunkt. Det skulle helt naturligt kunna tolkas såsom partitagande för endera parten och rubba förtroendet till dem. Vad som enligt vår mening bör ifrågakomma, är skapandet av ett organ, som på ett sakligt och oväldigt sätt finge undersöka tvistefrågan och efter skäligen grunder pröva de stridandes meningar. Detta organ eller denna nämnd skulle sålunda icke innebära en överbyggnad på förlikningsinstitutionen. Den skulle icke ha till uppgift att fullfölja ett strandat medlingsförsök. Ej heller skulle den avgiva domslut med för parterna bindande verkan. Den skulle närmast ha karaktären av ett slags opinionsnämnd, som framlägger sitt utlåtande i en stridsfråga till allmänhetens bedömande. Den allmänna opinionen är obestriddligt en viktig faktor, som kan utöva starkt inflytande på parterna i en arbetskonflikt. Och där allmänna intressen i större utsträckning stå på spel, bör den även få komma till sin rätt. Den bör med andra ord hävda samhällets intresse inför de stridande, så att dessa icke kunna undgå att känna trycket av detta allmänna intresse. Men härför kräves, att allmänheten för sitt bedömande har att tillgå ett på saklig och ingående prövning grundat uttalande och ej endast, såsom nu vanligen är fallet, har att lita till enstaka uppgifter från de stridande parterna själva eller tidningspressens mindre uttömmande framställningar och icke alltid opartiska ställningstagande. I detta hänseende synes den här föreslagna nämnden få stor betydelse.

En dylik nämnd, som bör vara gemensam för hela riket, måste givetvis erhålla en sådan sammansättning, att allmänheten och de stridande parterna få förtroende till dess uttalanden. Dess ledamöter, som utses bland opartiska och högt ansedda personer, böra förordnas av Kungl. Maj:t enligt vissa i nedanstående förslag angivna grunder. Då nämnden avses att träda i funktion endast vid utomordentliga tillfällen, måste särskilda bestämmelser härför givas. Det torde måhända finnas lämpligast, att socialstyrelsen bemyndigas att besluta om anlitande av nämnden. Uppkommer en tvist av förut antydd särskild beskaffenhet och arbetsnedläggelse därav hotar utbryta, skulle socialstyrelsen äga att förorda om utsträckande av den s. k. varseltiden. Har uppgörelse genom förhandlingar icke kunnat vinnas, må socialstyrelsen besluta att tvistefrågan föreläggas nämnden, som har att, därest den därom kan enas, avgiva utlåtande skyndsammast möjligt och senast sju dagar efter det föreläggandet skett. För

Yttrande av
opartisk in-
stitution.

att utlåtandet skall åtnjuta tillräcklig verkan torde böra fordras att såsom förut-sättning för dess avgivande över huvud nämnden skall vara enhällig. Arbets-inställelse får icke vidtagas, förrän sju dagar förflutit från det att nämndens ut-låtande offentliggjorts. Givetvis skall nämnden kunna anmodas träda i verk-samhet även där öppen konflikt råder. Nämnden bör av parterna och, därest förlikningsman medlat, av denne kunna infordra alla de handlingar, som finnas tillgängliga och äro erforderliga för tvistens bedömande, ävensom att muntligen höra parterna.

Genom lagen om central skiljenämnd i vissa arbetstvister och om särskilda skiljedomare i arbetstvister har staten skapat organ för ett sakkunnigt och snabbt avgörande av rättstvister om kollektivavtal och därmed kraftigt främ-jat utvecklingen av det frivilliga skiljedomsväsendet. Emellertid förekommer alltfört årligen, att dylika tvister föranleda arbetsinställelser. Det synes oss icke stå väl samman med vare sig parternas intressen eller den allmänna rätts-uppfattningen, att parterna skola kunna undandraga sig en fredlig rättslig pröv-ning av sådana tvister och i stället göra dem beroende av en kraftmätning. Kunna parterna icke genom förhandlingar utjämna meningsskiljaktigheter om kollektivavtals rätta innebörd och tillämpning, bör enligt vår mening detta icke få föranleda arbetsinställelse, utan skola dylika tvister, om endera parten så på-fordrar, avgöras genom skiljedom enligt mellan parterna överenskomna regler eller, där sådana icke träffats, av centrala skiljenämnden eller av särskild skilje-domare i arbetstvister. Även här kan det finnas lämpligt att, för att framgå med tillräcklig försiktighet, stödja den fordran, att skiljedom, för att vara obli-gatoriskt gällande i rättstvist, skall i avseende å domslutet omfattas av samt-liga av de av Kungl. Maj:t utsedda opartiska medlemmarna av den centrala nämnden. Utslag av särskild skiljedomare bör, för att vinna samma verkan, kunna överklagas hos den centrala nämnden.

*Skiljedoms-
väsende.*

*Obligatorisk
skiljedom i
rättstvister.*

Vi hava icke förbisett, att särskilt mot den ifrågasatta föreskriften om »var-sel» kan riktas anmärkningen, att för densammas effektivitet erfordras i lag stadgad påföljd för underlåtenhet att ställa sig föreskriften till efterrättelse. Det är dock att märka, att liknande anordningar såväl inom hithörande svenska lagstiftning som eljest förekomma utan att lagstiftningen därför blivit verk-ningslös. Vid sådant förhållande och med vår uppfattning, att man icke bör giva lagbuden i ämnet större räckvidd, än som anses oundgängligen behövt, och att dylik underlåtenhet säkerligen i och för sig måtte medföra ett avsevärt faktiskt försvagande av den försumliga partens position i arbetstvisten, hava vi funnit onödigt föreslå lagbestämmelse om påföljd, som icke utan vidare kan härledas ur gällande allmänna rättsgrunder. För denna ståndpunkt synas före-ligga så mycket starkare skäl, som vi våga förutsätta, att den föreslagna lag-stiftningen skall kunna genomföras i samförstånd med representanter för de skilda medborgargrupper, vilka den skulle komma att närmast beröra.

*Påföljd av
underlåten-
het.*

På grund av vad sålunda anförts hemställa vi,

att riksdagen måtte besluta följande ändringar i och tillägg till lagen om medling i arbetstvister

dels att i 3 § det förtydligandet göres, att lagen äger giltighet även för arbetsområden, där kollektivavtal ej äro upprättade;

dels att 4 § kompletteras med föreskrift, att part har skyldighet att inför förlikningsman träda i förhandling med motparten;

dels att på lämpligt ställe införas stadganden av följande innehåll, ävensom att härav föranledda jämkningar i gällande paragrafer av medlingslagen samt lagarna om central skiljenämnd för vissa arbetstvister och om särskilda skiljedomare i arbetstvister vidtagas:

- 1) Arbetsinstitute eller därmed jämförlig åtgärd, varav arbetets fortgång beröres, må ej vidtagas, utan att avsikten därtill med angivande av dagen för den tillämnade åtgärden givits motsidan tillkänna minst 10 dagar före nämnda dag. Då dylikt tillkännagivande sker, skall skriftligt meddelande därom samma dag avlätas till socialstyrelsen eller vederbörande förlikningsman.
- 2) Uppstår tvist, som synes hota att medföra arbetsnedläggelse vid kommunikationsföretag, berörande en större allmänhet, sjukvårdsinrättning, renhållningsverk, företag avseende tillförsel av vatten, gas eller elektricitet för belysning, uppvärmning eller för överföring av drivkraft, telegraf- eller telefoninrättning eller är tvisten eljest av sådan omfattning, att den hotar en hel näringsgren eller betydande samhällsintressen, äger socialstyrelsen förordna, att den i p. 1) föreskrivna varseltiden utsträcker, dock högst 30 dagar från den dag tillkännagivande om tillämnad arbetsinstitute av endera parten lämnats.
- 3) Har vid förhandling i tvist, varom ovan sägs, överenskommelse icke ernåtts, äger socialstyrelsen förordna, att tvistefrågan föreläggas en särskild nämnd.

Denna nämnd har att, efter det tvistefrågan blivit av parterna klarlagd, under förutsättning av vunnen enighet, inom 7 dagar avgiva motiverat utlåtande, huru enligt nämndens mening tvisten rimligen bör lösas, vilket utlåtande omedelbart offentliggöres. Arbetsinstitute må icke föreförekomma, förrän 7 dagar förflutit efter det att nämndens utlåtande offentliggjorts.

Nämnden består av tre ledamöter, förordnade av Konungen för en tid av två år i sänder och utses dessa bland personer, som icke kunna anses företräda arbetsgivar- eller arbetarintressen, men som äro väl förtrogna med förhållandena på detta område.

- 4) Arbetsinstitute eller därmed jämförlig åtgärd, varav ar-

betets fortgång beröres, må ej vidtagas på grund av tvist om kollektivavtals rätta innebörd och tillämpning, utan skall, därest överenskommelse genom förhandlingar icke vinnes och endera parten det påfordrar, tvisten slitas genom skiljedom. Där icke annat avtalats eller parterna icke kunna enas i val av skiljemän avgöres tvisten av centrala skiljenämnden eller särskild skiljedomare i arbetstvister under de särskilda betingelser, som ovan i motiveringen anförts.

Stockholm den 21 januari 1924.

Mauritz Hellberg.

Ernst Lyberg.

Axel Rune.
